

Die römischen Steindenkmäler von Savaria von L. Balla, T. P. Buocz, Z. Kádár, A. Mócsy und T. Szentléleky. Herausgegeben von A. Mócsy und T. Szentléleky. 144 Seiten, 191 Abbildungen und 3 Karten. Akadémiai Kiadó, Budapest 1971.

Das kollektive Werk erstrangiger ungarischer Forscher bietet eine Sammlung und Wertung von Materialien, die die bedeutungsvolle Stadt der Pannonia Superior betreffen. Ihre Bedeutung wuchs in fachlicher Hinsicht in den letzten Jahren durch erfolgreiche Ausgrabungen, die namentlich den großen Tempel der ägyptischen Göttin Isis enthüllen.

Nach einer historischen, die bisherige Forschung behandelnden Einleitung folgt die eigentliche Schilderung in vier Kapiteln, zu denen ein Inschriftenkatalog hinzutritt. Den Abschluß der Arbeit bildet ein epigraphisches und allgemeines Register, auf das 191, bis auf geringe Ausnahmen (84, 96, 118) durchwegs gelungene Abbildungen folgen. Während die *Einleitung* (T. Szentléleky) und das I. Kap. *Topographische Übersicht* (T. P. Buocz) eher für die künftige örtliche Forschung von Bedeutung sind, sind die weiteren Schilderungen von allgemeiner Reichweite. Das II. Kap. bietet einen Blick auf die Gesellschaft und Geschichte von Savaria, gestützt vor allem auf epigraphisches Material. Sein Autor L. Balla skizzierte ein interessantes Bild der Entwicklung des Stadteritoriums, der städtischen Organisation und besonders der Veränderung der Einwohner während der gesamten Zeitdauer einer römischen Stadt. Das III. Kap. befaßt sich mit der Religion und mit dem religiösen Leben von Savaria. Die römischen Gottheiten beschreibt L. Balla, mit den ägyptischen befaßt sich T. Szentléleky, beide wiederum vor allem auf Grund epigraphischer Funde. Beide Kapitel zeigen ein gemeinsames Herantreten an das Material, das sich beide Forscher bemühen — im Sinne der gegenwärtigen ungarischen Epigraphik — ethnisch und statistisch auszuwerten. Die christliche Zeit wird hier sehr statisch und ohne gebührende Wertung aufgefaßt. Das IV. Kap., verfasst von Z. Kádár, behandelt die künstlerische als auch die Steinhauerproduktion, wie sie aus den erhaltenen Monumenten erkennbar ist. In gemeinsamer Arbeit mit allen Autoren und mit A. Mócsy entstand ein Katalog des gesamten Materials, wo wir auch Kopien aller Inschriften finden (S. 79 ff.).

Hier einige Bemerkungen zum Katalog, in dem eine Reihe von Hinweisen auf die Nummerierung der Photoreproduktionen nicht übereinstimmt:

Nr. 3: befindet sich auf Abb. 4; Nr. 4 auf Abb. 5: Im Wort *Jucianus* ist derselbe Buchstabe *c* wie im Wort *Nigrrianus* als *cranianus* zu lesen. Nr. 5 = Abb. 6; Nr. 6 = Abb. 8; Nr. 7 = Abb. 9; Nr. 8 = Abb. 10; Nr. 9 = Abb. 3, V. 5 NTIP *in ligaturis*; Nr. 10 = Abb. 7, V. 3–4 lies: *rentiu-4.s V(eteranus) A(lae)*; Nr. 14,6 lies: *L(ibentes)*; Nr. 15: auf der Basis *P(annonia) I(nferior) S(uperior)*; Nr. 30 = Abb. 23; Nr. 33 hat ein analoges Relief wie der aus Rusovce nichtpublizierte Altar Jupiters. V. 2: PS kann nicht als *p(ro) s(alute)* gelesen werden, da V.4 und 5 *pro se* sagt; es handelt sich eher um die Titulatur: *P(ater) S(acrorum)*; Nr. 42,2: AVGGG = *Augustis tribus*; Nr. 70,7 lies *libentes*; Nr. 85 fällt wahrscheinlich in den Mithraskreis, wo sich im Felsgestein ein Löwe befindet, vgl. Relief 2338, Pl. XLV aus *Kurtovo-Konare* bei L. A. Campbell, *Mithraic Iconography and Ideology*, und daselbst S. 103–5 el das Mithras Epithet SACRATHIS. Vielleicht *S(acr)at(us) bia(tylos)* statt *baitylos/ ori(ens)*? V. 1. ist nicht CA LĒ... ut edd., sondern *a] la II?*; Nr. 120 = Abb. 104; Nr. 121 = Abb. 103, C. IVL ist nicht zu sehen. Verwechslung mit M?; Nr. 123, Abb. 106; im unteren Basisteil sind zwei steinhauerische bzw. mithraische Kreuze nicht beschrieben; Nr. 156,5 lesen wir statt *tem(que) item(que)* in ligatura; Nr. 160; 4–5 lies statt *Frontioni* deutlich *Frontioni*, TI in ligatura; Nr. 165,4 lies *Maximimo* (sic).

Die übersichtliche und gut gegliederte Arbeit ist eine weitere Verarbeitung einer der pannonischen Städte, die besonders in den letzten Jahren die Aufmerksamkeit auf sich gelenkt hat. Die musterhafte Ausgabe ist auch in technischer Hinsicht sehr erfolgreich und sie wird zweifellos mit Freuden von allen denen empfangen werden, die sich für das römische Donaugebiet interessieren.

Radislav Hošek

Orbis mediaevalis. Festgabe für Anton Blaschka zum 75. Geburtstag am 7. Oktober 1967; Herausgegeben von H. Gericke, M. Lemmer und W. Zöllner, Weimar 1970. (Gedruckt mit finanzieller Unterstützung der Martin-Luther-Universität Halle.) Stran 274.

Jak je patno z podtitulu publikace, dožil se Anton Blaschka, významný historik-medievista, pětasedmdesátin, a jeho kolegové a žáci z Lutherovy university v Halle, kde Blaschka přednášel pomocné vědy historické, připravili k uctění tohoto jeho životního výročí sborník odborných statí. — Označit Antona Blaschku jako historika středověku by bylo zjednodušením. Ačkoli jeho vlastním oborem je historie a její pomocné vědy, věnuje se vedle těchto disciplín (v jejich rámci hojně pěstuje i hospodářské a sociální dějiny) také latinské středověké literatuře. K problémům jejich výrazových prostředků a stylistiky, tedy k zájmu vlastně filologickému, ho při-

vedla diplomatika. Důležité místo v jeho práci zaujímají otázky kulturních i jiných vztahů německo-slovanských, zejména německo-českých, což je nepochybně dáno i jeho životními osudy, které ho ve dvacátých letech přivedly k působení v Praze; dodnes udržuje styky s řadou československých odborníků. V naší historii ho kromě doby Karla IV. (kritické komentované vydání václavské legendy Karlovy, překlad této legendy a životopisu Karla IV. do němčiny, stylistická práce o zakládaci listině Karlovy university aj.) zajímají i další epochy a problémy: do němčiny přeložil Balčárkovu práci o premonstrátském klášteře v Doksanech a Velkou Didaktiku Komenského, publikoval články o husitství a o době pobělohorské, o dějinách českého židovstva, recenzuje průběžně československou medievistickou produkci.

Je tedy jen logické, že většina článků Blaschkova sborníku se týká, jak uvidíme, slovansko-německé kulturní vzájemnosti a že mnozí z autorů jsou Blaschkovi čeští kolegové. Téměř všechny studie publikace jsou z oblasti středověké literatury (i článek „Über die Auswahl der Versformen in Statius' Silven“ krakovského klasického filologa M. Brožka, který je rovněž autorem úvodních oslavných veršů; souvisí se vztahem vývoje básnického výrazu v tzv. stříbrné latině k pozdějším, středověkým formám). Našeho medievistu budou snad zajímat nejvíce ty příspěvky, které navazují na Blaschkovy zájmy o československé dějiny. Po stopách jeho prací o době Karla IV. se snaží jít především O. Králík pokusem o datování václavské legendy „Ut annuncietur II“ a O. Odložilík studii „The Terezo Dream of Charles IV“. Na jubilentovo bádání o rozsáhlé problematice, týkající se skladby „Ackermann aus Böhmen“, naráží jednak hned první ze zařazených příspěvků, článek F. H. Bäuml (Los Angeles) o často probíraných otázkách tradičnosti, původnosti a pojetí básnictví v Ackermannovi, a v publikaci hned za ním následující studie F. M. Bartoše, hledající ve smyslu česko-německých kulturních styků ve středověku tvůrce tzv. bible Rotlewovy, německého překladu bible, zachovaného především v tzv. bibli Václava IV., v Janovi z Teplé, autorovi Ackermanna. Českému středověku je posléze věnován příspěvek B. Ryby, rekonstruujiící podle strahovského rukopisu ze 16. století nápisy, které kdysi zdobily zdi Staroměstské radnice v Praze.

Dále se ve sborníku setkáme s příspěvky, které reprezentují bádání v nejdůležitějších odvětvích světové medievistiky: o zvfěcím eposu (řřipomeňme Blaschkovu studii o Walthariov) píše K. Langosch, o číselné symbolice K. Manitius, k problematice středověké stylistiky přispívá M. Plezia, lexikologický ráz má stař O. Prinze, L. Winniczuková věnuje pozornost jezuitskému dramatu a zejména otázce, jakou úlohu v jeho vývoji sehrál návrat k Plautovi a Terentiovi; antickou tradici ve středověké literatuře se zabývá rovněž J. Schneider („Zum Wandel des Androkles-Motivs in der mittellateinischen Fabel- und Erzähl-literatur“). Byzantologicky jsou posléze zaměřeny studie D. Freydanka, J. Irmschera a E. Wintera, slovanským zájmům Blaschkovým odpovídá referát o středověkých slovinských knihovnách z pera ljubljanské badatelky W. Pivecové. Publikaci uzavírá W. Zöllnerem sestavená bibliografie děl A. Blaschy z let 1962 až 1968, která nazazuje na soupis, pořízený (do r. 1962) k Blaschkovým sedmdesátinám a publikovaný r. 1962 ve společensko-jazykové řadě časopisu University Martina Luthera v Halle.

Pofadatelům se zdařilo dát sborníku jednotný charakter výběrem stař i přispěvatelů a kniha je proto opravdu pěkným slavnostním darem jak vnější výpravou, tak svým obsahem, který odpovídá jubilentovým pracovním zájmům i jeho přátelským a odborným stykům s badateli z celého světa.

Jana Nechtová

Vladimír Kyas, První český překlad bible; Rozpravy ČSAV, řada spol. věd. r. 81, seš. 1; Praha, Academia, 1971. Stran 75.

Práce, jež se již dlouho ohlašovala řadou autorových článků o počátcích české bible, před námi nyní leží ukončena v hutné zkratce rozpravy. Její materiálový výklad se dělí na dvě základní části. První z nich pojednává o památkách s nejstarším českým biblickým překladem a je v ní věnována přednostní pozornost bohužel zničené, ale aspoň z větší části v opisech a fotokopiích zachované bibli Leskovecké neboli Drážďanské (Kyas ji datuje do 70. let 14. století); dále se zde autor zabývá zlomky nejstaršího českého překladu bible, tzv. Proroky Rožmberskými, Pentateuchem Pálfyovským, bibli Litoměřicko-třeboňskou, Olomouckou a jejich společnou předlohou a rukopisy II. redakce staročeské bible, pokud v některých částech obsahují třebas i upravené texty překladu prvotního. V druhé části Kyas se zdarem usiluje o filologickou charakteristiku překladu jednotlivých částí bible: jazykovy (zde jen jeden autorský lapsus calami — *abuteri* na str. 32) a stylisticky (ke str. 47: domnívám se, že z hlediska staročestiny je ekvivalent *znamenaj* pro latinské *attendē* zcela na místě) rozbor zde ukázal, že se na této práci podílelo asi deset překladatelů, které je možno rozdělit podle jejich terminologie na dvě skupiny, pocházející patrně z odlišného prostředí, ze dvou „škol“. Klíčovou postavou celého překladatelského okruhu je